

Bezpečnost a lokalita

Abstrakt:

Autor zkoumá vliv lokality bydliště respondenta na jeho vnímání rizik, jak na obecné úrovni, tak na úrovni vybraných jevů (narkomanie, životní prostředí). Lokality bydliště sleduje proměnnými typ zástavby a velikost obce. Ke zkoumání interakce mezi těmito proměnnými je sledována kontrolní skupina obyvatel sídliště. Práce tedy přispívá i k hodnocení vlivu lokality sídliště na názory respondenta.

Obsah práce

Bezpečnost a lokalita.....	1
Prostor a jeho role v sociální patologii	1
Postup analýzy.....	3
Deskripce nezávislých proměnných	4
Hodnocení bezpečnosti v obci a okolí bydliště.....	6
Hodnocení problémových skupin a míst	8
Nudící se a poflákující se mládež.....	8
Rozpadající se nebo prázdné budovy	9
Narkomani a překupníci drog	10
Špína a odpad na ulicích a v parcích	10
Závěry	11
Použitá literatura	13
Přiložené tabulky.....	14

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto práci zpracoval samostatně jako seminární práci k předmětu Sociální deviace a cituji veškerou použitou literaturu.

Praha, únor 2005.

Jan Sládek

Prostor a jeho role v sociální patologii

Přemýšlení o vlivu prostoru na chování lidí bylo vždy součástí společenskovední tradice. Do této tradice patří úvahy o roli prostoru v místě bydliště. Příkladem budiž chicagská škola, která se intenzivně věnovala studiu města, zejména prostorovému rozložení sociálně patologických jevů¹. V jejím pojetí byl městský prostor výsledkem boje o teritoria, součástí přirozeného boje o přežití. V jednom ze stěžejních článků této tradice jsou za nezávislé proměnné, které určují „městský styl života“ považovány velikost obce, hustota obyvatel a různorodost povolání².

O padesát let později vznikla ve Francii větev tzv. nové urbánní sociologie, která považovala rozpory ve městě za prostorovou manifestaci rozporů kapitalismu³. Díky mohutnému růstu technologických vynálezů, jejich rozšíření mezi lidi a jejich pronikání do různých sfér našeho života, mluví někteří o „smrti prostoru“ – díky internetu, mobilním telefonům nebo letadlům je vlastně jedno, kde žijeme⁴.

Na druhou stranu události z podzimu 2005, kdy Francií proběhla vlna násilí, která byla specifická právě tím, kde se konala, akcentovala otázku prostoru, konkrétně sídliště. Koneckonců právě ve Francii vznikl kdysi mezi lidmi pojem sarcillitis, který označoval duševní poruchu z života na sídlišti⁵. Byla to nářezka na jedno z prvních velkých sídlišť (Grands Ensembles) v okolí Paříže, které neslo jméno Sarcelles. Zkratka HLM (Habitation à loyer modéré, tedy sociální bydlení) se dostala i do lidové tvořivosti – stejně tak jako „panelák“ a „sídliště“ v češtině.

Česká sídliště se však vyznačovala jedním specifickým, totiž sociální heterogenitou obyvatelstva⁶. To bylo dáno hlavně tím, že neexistoval trh s bydlením. Tento fakt měl podstatný vliv na vnitřní diferenciaci městského prostoru, ke které docházelo velmi pozvolna. Pokračováním je i regulované nájemné, díky kterému mohou žít ve středu měst i domácnosti, které by si to jinak nemohly ekonomicky dovolit⁷. Trh s bydlením však dnes již existuje, ukázkovým příkladem je geneze suburbíí, tedy západního modelu nízkopodlažního bydlení v okrajových částech

---

¹ Park, Burgess, McKenzie (1925).

² Wirth (1938).

³ Castells (1972), Lefebvre (1974)

⁴ Diskuse na toto téma viz. Swyngedouw (1989)

⁵ Castells (1983: 73-97).

⁶ Musil (1985: 60).

⁷ Lux et al. (2002).

města. Zkrátka města se „hýbou“, a tak jak rostou rozdíly mezi lidmi, porostou zřejmě i rozdíly mezi prostory.

Jedním z takových rozdílů může být i bezpečnost. Například v amerických městech je běžná existence čtvrtí, kam se „nechodí“ – jména jako Bronx, či Harlem mají zvuk i u nás (v Českých Budějovicích, odkud pocházím, máme také „svůj Bronx“). Bezpečnost lokalit se stává také obchodním artiklem realitních kanceláří, stačí se podávat na reklamy realitních kanceláří a developerů. Je tedy otázkou relevantní, jak tomu s bezpečností v místě bydliště je.

Existují dva základní prameny získání informací o rizicích, které korespondují také se základními sociologickými přístupy: policejní statistiky a názory obyvatel. My se budeme zabývat tím druhým, i když by bylo velmi zajímavé srovnat představy obyvatel se statistikami trestné činnosti. I kdyby se našel propastný rozdíl mezi těmito dvěma prameny, pravdou zůstává, že lidé se rozhodují nikoliv podle statistik, ale podle své zkušenosti.

Výsledkem naší analýzy by měl být příspěvek k diskusi o tom, jak je diferencovaný městský prostor. Jde jednak o rozdíly mezi městy, kde je hlavní sledovanou proměnnou velikost populace, ale také o rozdíly uvnitř města, jejichž viditelnou podobou je typ zástavby. Vzhledem k otázce sídlišť se zaměříme i na to, zda má samotný typ zástavby vliv na vnímání rizik. Do pojmu sídliště totiž spadají jak zástavby v malých městech, tak zástavby ve velkých městech. Vnímají rizika obyvatelé sídlišť všude stejně?

Postup analýzy

K analýze bylo užito dat z výzkumů „Vývoj kriminality 1998“, „Bezpečnost občanů 2001“ a „Bezpečnost občanů 2003“ (dále data 1998, 2001, 2003). Data byla připravena společností Universitas. Ke zpracování bylo užito počítačového programu SPSS.

Za nezávislé proměnné byly stanoveny velikost obce a typ zástavby, které byly sledovány ve všech třech výzkumech. Testovat nezávislost těchto proměnných by vydalo na samostatnou analýzu. Vycházíme zde z předpokladu, že nepružnost trhu s bydlením omezuje mobilitu obyvatelstva, takže to, kde lidé žijí je ještě definováno zejména tím, jaké místo obývali za socialismu. V západních zemích je tomu jinak, neboť tam je bydlení silně korelováno se socioekonomickým statutem. Někteří dokonce uvažují o tom, udělat z lokality respondenta proměnnou, která se

podílí na jeho statusu⁸. V naší analýze ponecháváme tyto otázky otevřené. Za proměnné závislé na lokalitě jsme zvolili „hodnocení bezpečnosti v obci a okolí bydliště (2001, 2003)“ a „vnímání rizikových skupin a rizikových míst (1998)“.

Pro měření vztahu bylo užito kontingenční tabulky a testu shody, chi-square, obě procedury lze najít v programu SPSS pod příkazem Crosstabs. Kontrolní skupina obyvatel sídlišť byla vytvořena filtrem, který do testovaného souboru zahrnul jen ty, kteří na otázku „typ zástavby“ odpověděli „sídliště“. Jelikož nejsou téměř žádná sídliště ve velikostní kategorii obcí do dvou tisíc obyvatel, filtr vyřadil z analýzy i je.

Veškeré kontingenční tabulky – není-li uvedeno jinak – mají hladinu alfa 0,001.

Deskripce nezávislých proměnných

Jak vypadá rozložení obyvatelstva na základě sebraných dat (2003) je možno vyčíst v Tabulce 1. V poslední řádce vidíme jak je vzorek rozdělen podle příslušnosti k typům zástavby⁹. Zde je patrný rozdíl oproti západním zemím, kde je trend suburbanizace v plném proudu, či – podle některých vědců – již odeznívá¹⁰. Ve vzorku se suburbanizace týká 7% obyvatel. V sídlišťích bydlí necelá čtvrtina. Poněkud atypickým jevem je také velký počet lidí žijících v centru měst. Zde, alespoň ve větších městech, je to výsledkem regulovaného nájemného, popřípadě lokální politiky, která klade překážky vzniku toho, co je jinde známo jako Central Business District, tedy jako místo, jehož cena přesahuje možnosti běžného občana. Příkladem je téměř třetina Pražanů žijící v centru.

Poslední sloupec Tabulky 1 ukazuje strukturu vzorku podle velikosti místa bydliště. Zde je vidět výsledek urbanizace Českých zemí, která byla již v předindustriálních dobách typická rozvojem středních měst a malým počtem velkoměst. Tento trend pokračoval i během socialismu, kdy byl kladen důraz na rozvoj vesnic a středních měst¹¹. Tato struktura může zmenšit rozdíly mezi malými a velkými městy, neboť městská síť je poměrně decentralizovaná.

---

⁸ Kostecký (2005).

⁹ Typy zástavby jsou v dotazníku uvedeny takto:

Centrum = Starší řadová zástavba v blízkosti městského centra
Předměstí = Starší řadová zástavba v okrajových částech města
Suburbie = Nová výstavba bez výškových domů, řadové domky
Sídliště = Nová výstavba s výškovými domy
Vilová čtvrť = Vilová čtvrť, rodinné domky
Venkov = Starší venkovská zástavba (hospodářská stavení)

¹⁰ Champion (2001).

¹¹ Horská, Maur, Musil (2002).

Tabulka 1 také vypovídá o vztahu mezi typem zástavby a velikostí sídla. Můžeme z ní vyčíst i rozdělení respondentů do typu zástavby v různě velikých sídlech. Různé typy bydlení tvoří různý podíl v malých a velkých městech. Vymyká se Praha, kde jsou patrné suburbanizační tendence. Tabulka ukazuje, že velikost obce nelze brát striktně jako kontinuální proměnnou – představa městečka jako něčeho „napůl“ mezi vesnicí a městem je mylná, neboť proporce zástavby se nemění lineárně (například „nová výstavba bez výškových domů“). Pokud jde o vesnice, pak ani ty nejsou jednotnou kategorií, neboť vesnice v okolí větších měst jsou součástí suburbanizačních tendencí¹².

Tabulka 1:

Velikost obce * Typ zástavby Crosstabulation

			Typ zástavby					Celkem	
			Centrum	Předměstí	Suburbie	Sídlíště	Vilová čtvrť		Venkov
Velikost obce (tisíce)	0 - 2	Počet	18	20	16	3	136	117	310
		% z velikosti obce	5,8%	6,5%	5,2%	1,0%	43,9%	37,7%	100,0%
		% z typu zástavby	7,1%	8,4%	16,3%	,9%	41,7%	71,3%	21,9%
		Adj. Residua	-6,3	-5,5	-1,4	-10,6	9,9	16,3	
2 - 10	Počet	39	47	18	51	48	25	228	
	% z velikosti obce	17,1%	20,6%	7,9%	22,4%	21,1%	11,0%	100,0%	
	% z typu zástavby	15,4%	19,7%	18,4%	15,2%	14,7%	15,2%	16,1%	
	Adj. Residua	-,4	1,7	,6	-,5	-,8	-,3		
10 - 50	Počet	66	64	23	103	53	8	317	
	% z velikosti obce	20,8%	20,2%	7,3%	32,5%	16,7%	2,5%	100,0%	
	% z typu zástavby	26,0%	26,9%	23,5%	30,7%	16,3%	4,9%	22,4%	
	Adj. Residua	1,5	1,8	,3	4,2	-3,0	-5,7		
50 - 100	Počet	63	45	12	67	29	6	222	
	% z velikosti obce	28,4%	20,3%	5,4%	30,2%	13,1%	2,7%	100,0%	
	% z typu zástavby	24,8%	18,9%	12,2%	20,0%	8,9%	3,7%	15,7%	
	Adj. Residua	4,4	1,5	-1,0	2,5	-3,8	-4,5		
Nad 100	Počet	19	49	6	52	29	8	163	
	% z velikosti obce	11,7%	30,1%	3,7%	31,9%	17,8%	4,9%	100,0%	
	% z typu zástavby	7,5%	20,6%	6,1%	15,5%	8,9%	4,9%	11,5%	
	Adj. Residua	-2,2	4,8	-1,7	2,6	-1,7	-2,8		
Praha	Počet	49	13	23	59	31	0	175	
	% z velikosti obce	28,0%	7,4%	13,1%	33,7%	17,7%	,0%	100,0%	
	% z typu zástavby	19,3%	5,5%	23,5%	17,6%	9,5%	,0%	12,4%	
	Adj. Residua	3,7	-3,5	3,5	3,3	-1,8	-5,1		
Celkem	Počet	254	238	98	335	326	164	1415	
	% z velikosti obce	18,0%	16,8%	6,9%	23,7%	23,0%	11,6%	100,0%	
	% z typu zástavby	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Nyní máme jasnější představu o rozložení dotazovaných podle námi definovaných nezávislých proměnných a můžeme přistoupit k analýze hlubších vztahů mezi závislými a nezávislými proměnnými.

¹² Ouředníček (2003).

Hodnocení bezpečnosti v obci a okolí bydliště

Vnímání bezpečnostní situace (data 2001, 2003) bylo měřeno otázkou: „Bezpečnostní situaci považuje většina obyvatel za poměrně závažný problém. Jak byste hodnotil/a její momentální stav Vy sám/a?“ Z analýz byly vynechány odpovědi „neví“ a respondenti, kteří neodpověděli. V odpovědích bylo nabídnuto hodnocení „ve vaší obci“ a „v okolí vašeho bydliště“. Hodnocení obou položek silně koreluje ($C_c = 0,548$, data 2001), koeficient zůstává téměř stejný i pro obyvatele sídlišť ($0,565$, data 2001)¹³. Nebyly zjištěny žádné významné rozdíly mezi lety 2001 a

Tabulka 2:

Hodnocení bezpečnostní situace podle velikosti obce (2003, $CC=0,182$)

		Velikost obce						Total
		Do 2000	2000-10000	10000-50000	50000-100000	Nad 100000	Praha	
Bezpečnostní situace	1 Count	67	36	44	22	19	20	208
	% within Velikost obce	22,4%	15,9%	14,3%	10,1%	11,8%	11,6%	15,1%
	Adjusted Residual	4,0	,4	-,4	-,2	-,2	-,3	
2	Count	177	149	204	134	102	91	857
	% within Velikost obce	59,2%	65,9%	66,4%	61,8%	63,4%	52,9%	62,0%
	Adjusted Residual	-1,1	1,3	1,8	-,1	,4	-2,6	
3	Count	48	36	51	52	34	47	268
	% within Velikost obce	16,1%	15,9%	16,6%	24,0%	21,1%	27,3%	19,4%
	Adjusted Residual	-1,6	-1,4	-1,4	1,9	,6	2,8	
4	Count	7	5	8	9	6	14	49
	% within Velikost obce	2,3%	2,2%	2,6%	4,1%	3,7%	8,1%	3,5%
	Adjusted Residual	-1,3	-1,2	-1,0	,5	,1	3,5	
Total	Count	299	226	307	217	161	172	1382
	% within Velikost obce	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100%

2003. Pro analýzu byla použito hodnocení „v okolí vašeho bydliště“ za rok 2003.

Z Tabulky 2 lze poznat, že jednoznačně kladně je hodnocena situace v obcích do 50 tisíc obyvatel. Horšího hodnocení se dostává obcím mezi padesáti a sto tisíci, obyvatelé měst nad sto tisíc (například Brno, Ostrava) nepocítují své bydliště jako rizikové. Zcela jasný je trend v Praze, kde jsou statisticky významně méně zastoupeny kladné odpovědi a naopak silněji odpovědi záporné.

Když se podíváme na vztahy v Tabulce 3, vidíme, že poloha v centru nemá významný vliv, obdobně jako lokalita předměstí. Obyvatelé vilových čtvrtí a venkovských čtvrtí se cítí bezpečněji. Stejně, jen trochu méně výrazně, se cítí obyvatelé suburbí. Ti, kdo bydlí na sídlišti považují své bydliště za méně bezpečné.

¹³ Kvůli nízké obsazenosti tabulek byla pro tuto proceduru sloučena čtyřbodová škála do odpovědí „spokojen“ a „nespokojen“. Pokud není uvedeno jinak, jsou škály ponechány v původní podobě.

Tabulka 3:

Hodnocení bezpečnostní situace podle typu zástavby (2003, CC=178)

			Typ zastavby					Total	
			Centrum	Předměstí	Suburbie	Sídliště	Vilová čtvrť		Venkov
Bezpečnostní situace	1	Count	30	26	21	28	69	34	208
		% within Typ zastavby	12,0%	11,3%	21,4%	8,6%	21,4%	21,4%	15,0%
		Adjusted Residual	-1,5	-1,8	1,8	-3,7	3,7	2,4	
	2	Count	155	144	61	208	200	90	858
		% within Typ zastavby	62,2%	62,3%	62,2%	64,0%	62,1%	56,6%	62,0%
		Adjusted Residual	,1	,1	,1	,9	,0	-1,5	
	3	Count	53	49	13	78	44	32	269
		% within Typ zastavby	21,3%	21,2%	13,3%	24,0%	13,7%	20,1%	19,4%
		Adjusted Residual	,8	,7	-1,6	2,4	-3,0	,2	
	4	Count	11	12	3	11	9	3	49
		% within Typ zastavby	4,4%	5,2%	3,1%	3,4%	2,8%	1,9%	3,5%
		Adjusted Residual	,8	1,5	-3	-,2	-,8	-1,2	
Total	Count	249	231	98	325	322	159	1384	
	% within Typ zastavby	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Abychom zjistili jaký je v této otázce vztah mezi velikostí obce a typem zástavby, byl použit test s kontrolní skupinou obyvatelů sídlišť. V následující Tabulce 4 byly sledovány odpovědi u těch, kteří jako typ zástavby označili sídliště a zároveň nebydlí na vesnici¹⁴. Z Tabulky 3 jasně plyne, že pro obyvatele sídlišť je důležité v jak velké obci žijí. Obyvatelé sídlišť v menších obcích se cítí výrazně bezpečněji.

Tabulka 4:

Hodnocení bezpečnostní situace obyvateli sídlišť (2003, Cc=0,239)

			Velikost obce					Total
			2000-10000	10000-50000	50000-100000	Nad 100000	Praha	
Bezpečnostní situace	1	% within Velikost obce	88,2%	78,6%	72,3%	66,7%	53,4%	72,4%
		Adjusted Residual	2,8	1,6	,0	-1,0	-3,6	
	2	% within Velikost obce	11,8%	21,4%	27,7%	33,3%	46,6%	27,6%
		Adjusted Residual	-2,8	-1,6	,0	1,0	3,6	
Total	% within Velikost obce	100%	100,0%	100,0%	100,0%	100%	100%	

Shrňme tedy zjištění, ke kterým jsme došli při zkoumání hodnocení bezpečnostní situace občany ČR:

¹⁴ Kvůli nízké obsazenosti tabulky byly odpovědi sloučeny do dvou kategorií. Procentuální zastoupení krajních kategorií bylo nízké, takže tento krok nevede ke zkrácení informace.

- Přibližně ¾ obyvatel hodnotí situaci v místě bydliště kladně.
- Lépe hodnotí situaci respondenti, kteří bydlí v obci s méně než padesáti tisíci obyvatel.
- Obyvatelé Prahy pocítují výrazně více rizika v okolí svého bydliště.
- Respondenti, kteří žijí na sídlištích se cítí méně bezpečně, hraje ale roli velikost obce.
- V menších obcích není lokalita sídliště vnímána jako riziková, ve větších ano.

Hodnocení problémových skupin a míst

Součástí dotazníku (data 1998) bylo také hodnocení problémových míst a skupin. Hodnocení bylo měřeno stupnicí o čtyřech bodech, přičemž 1 bod znamená nepřítomnost problému, bod 4 „velký problém“. Pro přehlednost textu jsou tabulky zařazeny v příloze. Odpovědi „nevím“ byly z analýzy vynechány, netvořily však významný podíl.

Nudící se a poflakující se mládež

Odpovědi jsou obsaženy v Tabulce 5. Z dat vyplývá, že vážné problémy nejsou pocítovány v obcích do desíti tisíc obyvatel. Dále, že situace ve městech do 10 000 obyvatel je hodnocena poněkud lépe než v kategorii s obyvatelstvem mezi desíti a sto tisíci. Nejmenší vliv na hodnocení má lokalita Praha.

Tabulka 6 sleduje vliv typu zástavby v bydlišti respondenta. Jasně zde vystupuje vliv centra, neboť obyvatelé v centru riziko pocítují výrazně více, podobně je tomu na sídlištích. Obyvatelé suburbí nejsou svou lokalitou nijak zvláště ovlivněni. Lokality vilové čtvrti a zejména venkov vykazují vliv na nízké hodnocení rizika problémové mládeže.

Údaje pro námi stanovenou kontrolní skupinu obyvatelů sídlišť (Tabulka 7) ukazují, že obyvatelé sídlišť v obcích do desíti tisíc hodnotí riziko jako velmi malé. Výrazně vyčnívá hodnocení 3 v obcích mezi padesáti a sto tisíci obyvatel, je výraznější než ve větších obcích. Lokalita pražského sídliště má mírný vliv na nižší hodnocení rizik.

Shrňme poznatky o vnímání skupiny problémové mládeže:

- Zvláště silně jsou rizika vnímána v obcích s počtem obyvatel mezi 50 000 a 100 000. Platí to i pro obyvatele sídlišť.
- Obyvatelé center a sídlišť pocítují vyšší riziko.
- Obyvatelé suburbií nejsou svou lokalitou při vnímání rizika výrazně ovlivněni.

Rozpadající se nebo prázdné budovy

K úvahám o vlivu prostoru na sociální deviace patří také teorie broken windows, podle které ve zpuštěném prostředí dochází rychleji k úpadku norem. Sledování toho, jak lidé vnímají své fyzické prostředí tedy není jen otázkou estetickou.

Vliv velikosti obce na hodnocení rizika respondentem je sledován v Tabulce 8. Je možné sledovat tři skupiny obcí – do deseti tisíc, od deseti do sta a více tisíc a Praha. V první je vykázán mírný vliv na malé hodnocení rizika, ve druhé jsou významně více zastoupeny názory kritičtější. Praha v tomto trendu nepokračuje, neboť lze sledovat mírný vliv na nižší hodnocení rizik.

Když byla data tříděna podle vlivu typu zástavby (Tabulka 9), nebylo možno pozorovat téměř žádný statisticky významný rozdíl, kromě vlivu venkova a suburbie. Na venkově respondenti nepovažovali riziko chátrání za problém, naopak citlivější byli obyvatelé suburbií.

Přestože podle Tabulky 9 nevykazovali obyvatelé sídlišť žádný významný rozdíl, použili jsme i zde kontrolní skupinu (Tabulka 10). Test na kontrolní skupině potvrzuje trend z Tabulky 8. S tím, že obyvatelé sídlišť ve větších městech, kromě Prahy, pocítují riziko chátrání více. Došlo také k přiblížení měst nad sto tisíc k městům s obyvatelstvem mezi padesáti a sto tisíci.

Poznatzky této části lze shrnout následovně:

- V nejmenších obcích a Praze není chátrání vnímáno jako větší problém, platí to i pro obyvatele pražských sídlišť.
- Sídlště samo o sobě není vnímáno jako chátrající prostředí.
- Obyvatelé suburbií vykazují vyšší citlivost k problematice chátrání.

Narkomani a překupníci drog

Narkomanie a obchod s drogami jistě patří k rizikům moderní společnosti. Výskyt tohoto druhu sociální patologie s sebou nese i rizika v podobě přenosu onemocnění a majetkové trestné činnosti. Rozhodli jsme se tedy zařadit hodnocení tohoto rizika do naší analýzy.

Pokud jde o vliv velikosti bydliště (Tabulka 11), ukázalo se, že tato rizika považují za problém zejména obyvatelé větších měst. Výjimku v tomto trendu tvoří Praha, kde žádný větší vliv prokázán nebyl. O něco více než polovina obyvatel hlavního města narkomanií hodnotí jako nejvýše malý problém. Ve městech o velikosti mezi padesáti a sto tisíci považují tuto problematiku za závažnou 2/3 obyvatel. Tyto skupiny jsou statisticky významné. Bydliště v obcích do deseti tisíc obyvatel vykazuje vliv na nízké hodnocení rizika.

Při analýze vlivu typu zástavby (Tabulka 12) se ukázalo, že ve vnímání narkomanie jako vyššího rizika jsou si blízko centra a sídliště měst. Nejnižší znepokojení vykazují venkov a vilové čtvrti. Obyvatelé suburbií jsou statisticky významně zastoupeni v kategoriích, které hodnotí riziko středně, podreprezentováni jsou obě krajní hodnoty, celková tendence je hodnotit toto riziko jako vyšší.

Protože drogy – stejně jako sídliště – jsou často spojovány s anomickým a anonymním prostředím, sledovali jsme opět skupinu obyvatel sídliště (Tabulka 13). Statisticky významné rozdíly byly pozorovány zejména v kategoriích města od padesáti do sto tisíc a hlavní město Praha. V první kategorii byly málo zastoupeni ti, kteří riziko narkomanie a překupnictví drog hodnotí jako nízké, naopak více zastoupeni byli ti, kteří jej považují za problém. V Praze byla situace opačná.

Shrňme tedy v bodech naše zjištění hodnocení rizik spojených s drogami:

- Obyvatelé Prahy hodnotí ve srovnání s jinými městy tuto oblast jako méně rizikovou.
- Za rizikové oblasti uvnitř města jsou považovány centra a sídliště.
- Ve skupině obyvatel sídlišť jsou v obcích s obyvateli mezi 50 000 a 100 000. silněji zastoupeni ti, kteří zkoumané riziko hodnotí jako vyšší.

Špína a odpad na ulicích a v parcích

Je známým faktem, že míra znečištění se v různých lokalitách mění. Otázkou je, zda a jak se mění vnímání znečištění – jak mezi městy, tak mezi oblastmi ve městě. K odpovědi na rozdíly mezi městy slouží Tabulka 14. Výsledky ukazují, že nejmenším problémem je znečištění pro obyvatele obcí do deseti tisíc obyvatel. U měst mezi 10 000 a 50 000 obyvatel lze vidět statisticky významnou tendenci hodnotit své prostředí kritičtěji, podobně je tomu se statistickými městy. Zcela jasně situaci jako rizikovou hodnotí obyvatelé Prahy.

Vliv lokality uvnitř města na odpovědi respondentů je sledován v Tabulce 15. U předměstí a suburbí nebyl nalezen významnější vliv, v centru je mírná tendence k nespokojenosti. Zcela jasně vnímají své životní prostředí jako riziko obyvatelé sídlišť, naopak, bydliště ve vilové čtvrti nebo na venkově má vliv na lepší hodnocení životního prostředí.

Při pohledu na Tabulku 16 můžeme konstatovat, že velikost města, ve kterém se sídliště nachází hraje ve vnímání znečištění zanedbatelnou roli. Výjimku tvoří velkoměsta nad sto tisíc, kromě Prahy, kde je životní prostředí vnímáno jako rizikové. Tento náález však problematizuje fakt, že chi-square test určil hladinu významnosti na 0,06 a to přes sloučení krajních kategorií hodnocení. Stalo se tak proto, že obyvatelé sídlišť obecně hodnotí své životní prostředí jako větší problém, a tedy škála se vymykala normálnímu rozdělení.

Vnímání životního prostředí shrneme v následujících bodech:

- Nespokojenost se stavem životního prostředí v bydlišti roste s velikostí obce.
- Uvnitř města nejsou pozorovány větší rozdíly.

Závěry

V naší práci jsme sledovali vliv lokality na vnímání rizika, jako měřítko diferenciace prostoru v sídlech České Republiky. Specifickou otázkou byl také vliv sídlišť. Popsány byly rozdíly mezi různě velkými městy a typem zástavby. Všechny statisticky významné rozdíly byly v této práci uvedeny.

Mezi hlavní zjištění patří následující:

- Vztah mezi vnímáním rizik a velikostí obce není lineární, ani přímo úměrný.
- Velikost obce vykazuje větší vliv na názory respondenta než typ zástavby.

- Obyvatelé sídlišť jsou ve většině případů ve svých názorech ovlivněni spíše velikostí obce než lokalitou sídliště.
- Občané Prahy vnímají bezpečnost obecně jako problém, avšak ve sledovaných dílčích rizicích u nich převažuje nižší hodnocení.
- Obyvatelé měst o velikosti 50 000 – 100 000 obyvatel považují své okolí za rizikovější než občané měst ostatních kategorií.
- Za rizikové typy zástavby jsou vnímány centra a sídliště.
- Sídlíště sama o sobě nemají výrazný vliv na vnímání vyšší vnímání rizik.

Z výše uvedeného vyplývá, že diferenciací prostoru uvnitř měst je spíše malá, neboť rozdíly v odpovědích jsou dány spíše velikostí města. Ukázalo se také, že Praha, ač městem největším, tvoří samotnou kategorii, neboť odpovědi Pražanů ve většině případů neodpovídají trendům větších měst.

Pokud bychom měli výše popsané rozdíly vysvětlit, museli bychom, domnívám se, vycházet ze speciálnějšího šetření, ve kterém by byl vybrán vzorek respondentů tak, aby plně reprezentoval různé typy zástaveb ve městech různé velikosti. V našem vzorku jsme například nemohli zavést jinou kontrolní skupinu než obyvatele sídlišť také proto, že políčka kontingenčních tabulek by byla statisticky málo zastoupena. Vzhledem k „všudypřítomnosti“ sídlišť a relativně vysokému podílu jejich obyvatel ve vzorku byly u takto stanovené kontrolní skupiny tabulky zaplněny dostatečně.

Podrobnější analýza by rovněž vyžadovala nejméně dvě věci. Tou první by bylo ověření nezávislosti proměnných velikost obce respondenta a typ zástavby, kterou obývá. Teoreticky je zatím ukázáno, že socioekonomický status nehraje tak výraznou roli jako v jiných zemích (nejen v těch, kde je bydlení více distribuováno tržními silami, ale třeba i v zemích s politickou, či rasovou územní segregací), otázkou je, jestli to dokáží potvrdit data a jakou dynamiku bude mít tento vztah. Druhou věcí, kterou by bylo v takové analýze potřeba zavést, je větší zaměření na charakter lokality, který byl v našich datech – vzhledem k jinému, obecnějšímu, záměru výzkumu – zkoumán spíše okrajově.

Avšak i přes tato omezení můžeme, myslím, položit několik otázek pro případná další zkoumání. Tak například, je nižší vnímání rizik v Praze způsobeno jejich nižší přítomností, menším vystavením občanů riziku, anebo tím, co by

Simmel nazval „blazeovaným postojem“ či Goffman „zdvořilou lhostejností“? Další otázkou je, co stojí za vyššími hodnoceními rizik v početně středních obcích – jsou tolik na očích, nebo jsou tam koncentrována více než jinde?

Tento text otázky spíše otevírá, pokouší se zjistit a doložit jejich sociologickou relevanci. Vzhledem k trendům v Evropských zemích a Spojených Státech je možné odhadovat, že bude nadále docházet k dělení městského prostoru a jeho obyvatel. Otázkou je, jak se bude v tomto trendu vyvíjet distribuce rizik, ale také jejich vnímání. Je možné předpokládat, že stejně jako jinde, se případné nerovnosti stanou otázkou politickou, ke které by sociologie měla být připravena poskytnout kvalitní informace.

Použitá literatura

- Castells, M. 1972. *La Question urbaine*. Paris: Maspero.
- Castells, M. 1983. *The City and the Grassroots*. London: Edward Arnold.
- Horská P., E. Maur a J. Musil. 2002. *Zrod velkoměsta*. Praha: Paseka.
- Champion, T. 2001. „Urbanization, Suburbanization, Counterurbanization and Reurbanization.“ In *Handbook of Urban Studies*, ed. Ronan Paddison. London: Sage.
- Kostecký, T. 2005. „Postoje obyvatel k situaci na trhu s bydlením a bytové politice: existují v České republice ‘housing classes’?“ *Sociologický časopis* 41: 253-270.
- Lefebvre, H. 1974. *La production de l'espace*. Paris: Anthropos.
- Lux, M. et al. 2002. *Bydlení – věc veřejná*. Praha: Slon.
- Musil, J. 1985. *Lidé a sídliště*. Praha: Svoboda.
- Ouředníček, M. 2003. „Suburbanizace Prahy.“ *Sociologický časopis* 39: 235-253.
- Park, R., E. Burgess, R. McKenzie. 1925. *The City*. Chicago: University of Chicago Press.
- Swyngedow, E. A. 1989. „The Heart of the Place“ *Geografiska Annaler*. 71 B: 31-42.
- Wirth, L. 1938. „Urbanism as a way of life.“ *American Journal of Sociology* 44: 1-24.

Příložené tabulky

Tabulka 5:

Nudící se a poflakující se mládež podle velikosti bydliště (1998, CC=0,156)

		Velikost bydliště						Total
		Do 2000	2000-10000	10000-50000	50000-100000	Nad 100000	Praha	
Mládež 1	Count	53	58	52	18	32	23	236
	% within Velikost bydliště	17,8%	14,8%	11,8%	8,9%	14,7%	13,9%	13,7%
	Adjusted Residual	2,2	,7	-1,4	-2,1	,4	,0	
2	Count	107	138	126	46	53	49	519
	% within Velikost bydliště	35,9%	35,3%	28,5%	22,7%	24,3%	29,5%	30,2%
	Adjusted Residual	2,4	2,5	-,9	-2,5	-2,0	-,2	
3	Count	100	135	165	94	84	64	642
	% within Velikost bydliště	33,6%	34,5%	37,3%	46,3%	38,5%	38,6%	37,4%
	Adjusted Residual	-1,5	-1,3	,0	2,8	,4	,3	
4	Count	38	60	99	45	49	30	321
	% within Velikost bydliště	12,8%	15,3%	22,4%	22,2%	22,5%	18,1%	18,7%
	Adjusted Residual	-2,9	-1,9	2,3	1,4	1,5	-,2	
Total	Count	298	391	442	203	218	166	1718
	% within Velikost bydliště	100%	100%	100,0%	100,0%	100,0%	100%	100%

Tabulka 6:

Nudící se a poflakující se mládež podle typu zástavby (1998, CC=0,160)

		Typ zástavby						Total
		Centrum	Předměstí	Suburbie	Sídlště	Vilová čtvrť	Venkov	
Mládež 1	Count	26	33	16	47	65	49	236
	% within Typ zástavby	9,3%	13,3%	11,9%	11,0%	16,6%	20,9%	13,8%
	Adjusted Residual	-2,3	-,2	-,7	-1,9	1,9	3,4	
2	Count	72	76	40	117	131	82	518
	% within Typ zástavby	25,8%	30,6%	29,6%	27,3%	33,5%	35,0%	30,2%
	Adjusted Residual	-1,7	,2	-,1	-1,5	1,6	1,7	
3	Count	121	88	54	167	134	78	642
	% within Typ zástavby	43,4%	35,5%	40,0%	38,9%	34,3%	33,3%	37,4%
	Adjusted Residual	2,2	-,7	,6	,7	-1,5	-1,4	
4	Count	60	51	25	98	61	25	320
	% within Typ zástavby	21,5%	20,6%	18,5%	22,8%	15,6%	10,7%	18,6%
	Adjusted Residual	1,3	,8	,0	2,6	-1,8	-3,4	
Total	Count	279	248	135	429	391	234	1716
	% within Typ zástavby	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Tabulka 7:

ludící se a poflakující se mládež podle velikosti bydliště, kontrolní skupina obyvatelů sídlišť (1998, CC=0,285)

			Velikost bydliste					Total
			2000-10000	10000-50000	50000-100000	Nad 100000	Praha	
Mládež 1	Count		12	11	5	8	10	46
	% within Velikost bydliste		21,4%	7,8%	6,8%	10,5%	14,5%	11,1%
	Adjusted Residual		2,7	-1,5	-1,3	-,2	1,0	
2	Count		19	46	12	17	20	114
	% within Velikost bydliste		33,9%	32,6%	16,4%	22,4%	29,0%	27,5%
	Adjusted Residual		1,2	1,7	-2,3	-1,1	,3	
3	Count		17	47	43	24	29	160
	% within Velikost bydliste		30,4%	33,3%	58,9%	31,6%	42,0%	38,6%
	Adjusted Residual		-1,4	-1,6	3,9	-1,4	,6	
4	Count		8	37	13	27	10	95
	% within Velikost bydliste		14,3%	26,2%	17,8%	35,5%	14,5%	22,9%
	Adjusted Residual		-1,6	1,2	-1,1	2,9	-1,8	
Total	Count		56	141	73	76	69	415
	% within Velikost bydliste		100%	100,0%	100,0%	100,0%	100%	100%

Tabulka 8:

Rozpadající se nebo prázdné budovy podle velikosti bydliště (1998, Cc=0,154)

			Velikost bydliste					Total	
			Do 2000	2000-10000	10000-50000	50000-100000	Nad 100000		Praha
Problém - budovy 1	Count		87	104	112	40	60	49	452
	% within Velikost bydliste		29,2%	26,6%	25,3%	19,6%	27,5%	29,5%	26,3%
	Adjusted Residual		1,3	,2	-,5	-2,3	,4	1,0	
2	Count		92	157	151	65	60	62	587
	% within Velikost bydliste		30,9%	40,2%	34,2%	31,9%	27,5%	37,3%	34,1%
	Adjusted Residual		-1,3	2,8	,0	-,7	-2,2	,9	
3	Count		91	102	118	81	65	35	492
	% within Velikost bydliste		30,5%	26,1%	26,7%	39,7%	29,8%	21,1%	28,6%
	Adjusted Residual		,8	-1,3	-1,0	3,7	,4	-2,3	
4	Count		28	28	61	18	33	20	188
	% within Velikost bydliste		9,4%	7,2%	13,8%	8,8%	15,1%	12,0%	10,9%
	Adjusted Residual		-,9	-2,7	2,2	-1,0	2,1	,5	
Total	Count		298	391	442	204	218	166	1719
	% within Velikost bydliste		100%	100%	100,0%	100,0%	100,0%	100%	100%

Tabulka 9:

Rozpadající se nebo prázdné budovy podle typu zástavby (1998, CC=0,143)

			Typ zástavby					Total	
			Centrum	Předměstí	Suburbie	Sídliště	Vilová čtvrť		Venkov
Problém - budovy	1	Count	68	61	38	111	110	63	451
		% within Typ zástavby	24,4%	24,5%	28,1%	25,9%	28,1%	26,9%	26,3%
		Adjusted Residual	-,8	-,7	,5	-,2	1,0	,2	
	2	Count	92	88	36	145	128	98	587
		% within Typ zástavby	33,0%	35,3%	26,7%	33,8%	32,7%	41,9%	34,2%
		Adjusted Residual	-,5	,4	-1,9	-,2	-,7	2,7	
	3	Count	83	71	51	122	107	57	491
		% within Typ zástavby	29,7%	28,5%	37,8%	28,4%	27,4%	24,4%	28,6%
		Adjusted Residual	,5	,0	2,5	-,1	-,6	-1,5	
	4	Count	36	29	10	51	46	16	188
		% within Typ zástavby	12,9%	11,6%	7,4%	11,9%	11,8%	6,8%	10,9%
		Adjusted Residual	1,1	,4	-1,4	,7	,6	-2,2	
Total	Count	279	249	135	429	391	234	1717	
	% within Typ zástavby	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Tabulka 10:

Rozpadající se nebo prázdné budovy podle velikosti bydliště, kontrolní skupina (1998, Cc=0,258)

			Velikost bydliště					Total
			2000-10000	10000-50000	50000-100000	Nad 100000	Praha	
Problém - budovy	1	Count	17	29	15	21	22	104
		% within Velikost bydliště	30,4%	20,6%	20,5%	27,6%	31,9%	25,1%
		Adjusted Residual	1,0	-1,5	-1,0	,6	1,4	
	2	Count	21	58	21	15	27	142
		% within Velikost bydliště	37,5%	41,1%	28,8%	19,7%	39,1%	34,2%
		Adjusted Residual	,6	2,1	-1,1	-2,9	,9	
	3	Count	9	40	32	26	13	120
		% within Velikost bydliště	16,1%	28,4%	43,8%	34,2%	18,8%	28,9%
		Adjusted Residual	-2,3	-,2	3,1	1,1	-2,0	
	4	Count	9	14	5	14	7	49
		% within Velikost bydliště	16,1%	9,9%	6,8%	18,4%	10,1%	11,8%
		Adjusted Residual	1,1	-,9	-1,4	2,0	-,5	
Total	Count	56	141	73	76	69	415	
	% within Velikost bydliště	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100%	100%	

Tabulka 11:

Narkomani a překupníci drog podle velikosti bydliště (1998, CC=0,231)

			Velikost bydliště					Total	
			Do 2000	2000-10000	10000-50000	50000-100000	Nad 100000		Praha
Problém - narkomani	1	Count	132	139	131	23	51	57	533
		% within Velikost bydliště	44,3%	35,6%	29,6%	11,3%	23,4%	34,3%	31,0%
		Adjusted Residual	5,4	2,2	-,7	-6,5	-2,6	1,0	
	2	Count	57	89	94	44	45	36	365
		% within Velikost bydliště	19,1%	22,8%	21,3%	21,6%	20,6%	21,7%	21,2%
		Adjusted Residual	-1,0	,9	,0	,1	-,2	,1	
	3	Count	44	62	92	68	67	25	358
		% within Velikost bydliště	14,8%	15,9%	20,8%	33,3%	30,7%	15,1%	20,8%
		Adjusted Residual	-2,8	-2,7	,0	4,7	3,8	-1,9	
	4	Count	65	100	125	69	55	48	462
		% within Velikost bydliště	21,8%	25,6%	28,3%	33,8%	25,2%	28,9%	26,9%
		Adjusted Residual	-2,2	-,6	,8	2,4	-,6	,6	
Total	Count	298	390	442	204	218	166	1718	
	% within Velikost bydliště	100%	100%	100,0%	100,0%	100,0%	100%	100%	

Tabulka 12:

Narkomani a překupníci drog podle typu zástavby (1998, CC=0,181)

			Typ zástavby					Total	
			Centrum	Předměstí	Suburbie	Sídliště	Vilová čtvrť		Venkov
Problém - narkomani	1	Count	70	75	31	112	138	106	532
		% within Typ zástavby	25,1%	30,2%	23,0%	26,1%	35,3%	45,3%	31,0%
		Adjusted Residual	-2,3	-,3	-2,1	-2,5	2,1	5,1	
	2	Count	58	50	35	88	80	53	364
		% within Typ zástavby	20,8%	20,2%	25,9%	20,5%	20,5%	22,6%	21,2%
		Adjusted Residual	-,2	-,4	1,4	-,4	-,4	,6	
	3	Count	65	52	39	109	63	30	358
		% within Typ zástavby	23,3%	21,0%	28,9%	25,4%	16,1%	12,8%	20,9%
		Adjusted Residual	1,1	,0	2,4	2,7	-2,6	-3,3	
	4	Count	86	71	30	120	110	45	462
		% within Typ zástavby	30,8%	28,6%	22,2%	28,0%	28,1%	19,2%	26,9%
		Adjusted Residual	1,6	,7	-1,3	,6	,6	-2,9	
Total	Count	279	248	135	429	391	234	1716	
	% within Typ zástavby	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100%	100,0%	100%	

Tabulka 13:

larkomani a překupníci drog podle velikosti bydliště, kontrolní skupina obyvatelů sídlišť (1998, Cc=0,262)

		Velikost bydliste					Total	
		2000-10000	10000-50000	50000-100000	Nad 100000	Praha		
Problém - narkomani	1	Count	18	39	6	17	26	106
		% within Velikost bydliste	32,1%	27,7%	8,2%	22,4%	37,7%	25,5%
		Adjusted Residual	1,2	,7	-3,7	-,7	2,5	
	2	Count	14	25	13	14	18	84
		% within Velikost bydliste	25,0%	17,7%	17,8%	18,4%	26,1%	20,2%
		Adjusted Residual	1,0	-,9	-,6	-,4	1,3	
	3	Count	9	37	25	26	11	108
		% within Velikost bydliste	16,1%	26,2%	34,2%	34,2%	15,9%	26,0%
		Adjusted Residual	-1,8	,1	1,8	1,8	-2,1	
	4	Count	15	40	29	19	14	117
		% within Velikost bydliste	26,8%	28,4%	39,7%	25,0%	20,3%	28,2%
		Adjusted Residual	-,3	,1	2,4	-,7	-1,6	
Total	Count	56	141	73	76	69	415	
	% within Velikost bydliste	100%	100,0%	100,0%	100,0%	100%	100%	

Tabulka 14:

Špina a odpad na ulicích a v parcích podle velikosti bydliště (1998, CC=0,212)

		Velikost bydliste						Total	
		Do 2000	2000-10000	10000-50000	50000-100000	Nad 100000	Praha		
Problémy - spina	1	Count	74	70	48	21	20	14	247
		% within Velikost bydliste	24,8%	17,9%	10,9%	10,3%	9,2%	8,4%	14,4%
		Adjusted Residual	5,7	2,3	-2,4	-1,8	-2,3	-2,3	
	2	Count	112	178	174	79	81	53	677
		% within Velikost bydliste	37,6%	45,5%	39,4%	38,7%	37,2%	31,9%	39,4%
		Adjusted Residual	-,7	2,8	,0	-,2	-,7	-2,1	
	3	Count	88	109	146	76	87	65	571
		% within Velikost bydliste	29,5%	27,9%	33,0%	37,3%	39,9%	39,2%	33,2%
		Adjusted Residual	-1,5	-2,6	-,1	1,3	2,2	1,7	
	4	Count	24	34	74	28	30	34	224
		% within Velikost bydliste	8,1%	8,7%	16,7%	13,7%	13,8%	20,5%	13,0%
		Adjusted Residual	-2,8	-2,9	2,7	,3	,3	3,0	
Total	Count	298	391	442	204	218	166	1719	
	% within Velikost bydliste	100%	100%	100,0%	100,0%	100,0%	100%	100%	

Tabulka 15:

Špína a odpad na ulicích a v parcích podle typu zástavby (1998, Cc=0,208)

			Typ zastavby					Total	
			Centrum	Předměstí	Suburbie	Sídliště	Vilová čtvrť		Venkov
Problemy- spína	1	Count	25	30	17	36	74	65	247
		% within Typ zastavby	9,0%	12,0%	12,6%	8,4%	18,9%	27,8%	14,4%
		Adjusted Residual	-2,8	-1,1	-,6	-4,1	2,9	6,3	
	2	Count	117	100	52	158	161	87	675
		% within Typ zastavby	41,9%	40,2%	38,5%	36,8%	41,2%	37,2%	39,3%
		Adjusted Residual	1,0	,3	-,2	-1,2	,9	-,7	
	3	Count	92	84	50	170	108	67	571
		% within Typ zastavby	33,0%	33,7%	37,0%	39,6%	27,6%	28,6%	33,3%
		Adjusted Residual	-,1	,2	1,0	3,2	-2,7	-1,6	
	4	Count	45	35	16	65	48	15	224
		% within Typ zastavby	16,1%	14,1%	11,9%	15,2%	12,3%	6,4%	13,0%
		Adjusted Residual	1,7	,5	-,4	1,5	-,5	-3,2	
Total	Count	279	249	135	429	391	234	1717	
	% within Typ zastavby	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	

Tabulka 16:

Špína a odpad na ulicích a v parcích podle velikosti, obyvatelé sídlišť (1998)

			Velikost bydliste					Total
			2000-10000	10000-50000	50000-100000	Nad 100000	Praha	
Problémy - špína	Malý problém	Count	30	67	31	23	33	184
		% within Velikost bydliste	53,6%	47,5%	42,5%	30,3%	47,8%	44,3%
		Adjusted Residual	1,5	,9	-,4	-2,7	,6	
	Velký problém	Count	26	74	42	53	36	231
		% within Velikost bydliste	46,4%	52,5%	57,5%	69,7%	52,2%	55,7%
		Adjusted Residual	-1,5	-,9	,4	2,7	-,6	
Total	Count	56	141	73	76	69	415	
	% within Velikost bydliste	100%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100%	